

Metaverse, Kapitalizm ve 'Spiritüel Dokunuş'

Meta, yeni evreninde spiritüel uygulamaların da yer alacağını belirtmişti. Peki buna neden ihtiyaç duyuldu? Metaverse'te arsa, alan satın alma girişimleri İslam dünyasında "sanal bir ibadethane" oluşturmaya neden olabilir mi? Prof. Dr. Adnan Bülent Baloğlu cevapladı.

23 Ocak 2022

<https://www.islamvemedya.com/metaverse-kapitalizm-ve-spirituel-dokunus/916/>

Facebook, Meta'ya dönüşümünü aktaran bir tanıtım videosunda spiritüel uygulamaların da Meta'da tecrübe edilebileceğini aktardı.

Bu, internet tabanlı uygulamalarda daha önce rastlanmayan bir tanıtımdı.

Peki, Meta neden 'spiritüel bir dokunuş'a ihtiyaç duydu? Batı'da yaygın olan dinler yerine spiritüel akımlardan yoga ve meditasyona, hangi amaçla yer verildi? Prof. Dr. Adnan Bülent Baloğlu cevapladı.

İslamvemedya.com: Facebook'un Meta'ya dönüşümünün devam ettiğini görüyoruz. Bu dönüşümdeki reklam ve tanıtımlarda eskiye nazaran bir farklılık var. O da, Meta'nın reklamlarında "spiritüel"liğe de yer verilmesi. Bu değişimin nedeni nedir?

Adnan Bülent Baloğlu*: İnternet ve sosyal medya devlerinin internetteki "ayak izleri"imizi takip ederek veri bankaları oluşturduğu ve bunları özellikle reklamcılara pazarladığını artık bilmeyenimiz yoktur. Bu şirketlerin ellerindeki verilerden biri de tüm dünyada spiritüel arayışların giderek artmakta olduğu bilgisidir.

İslamvemedya.com: Spiritüellikten ne anlamalıyız?

Adnan Bülent Baloğlu: Spiritüelliği, modern bireyin, kendi iç dünyasını beslemek, hızlı ve yorucu şehir hayatının sebep olduğu huzursuzlukları yatıştırmak amacıyla hiçbir dinsel otoriteye bağlanmaksızın çıktığı arayış yolculuğu olarak tanımlayabiliriz. Kısaca, bireysel ve bağımsız bir ruhsal arayış yolculuğu demek de mümkün. Hatta buna aidiyeti ve mabedi olmayan ruhsallık da diyebiliriz.

İslamvemedya.com: Peki, dini inanç ile spiritüellik arasındaki fark nedir?

Adnan Bülent Baloğlu: Dinsel inançla arasındaki temel ayrım, güya dinin "gerçek" huzur ve saadeti öte dünya için vaat ettiği, ama spiritüel oluşumların bunun öte dünyaya gitmeden de bu hayatta pekâlâ mümkün olabileceğini söylemesidir. Modern bireyin algısına göre, dinler bu

manada kişiye bir “kurallar ve yükümlülükler” paketi ile gelirken, özellikle spiritüel akımlar yalnızca yoga ve meditasyon ile gelirler.

Din hakkında her şey aşağılanırken, yoga ve meditasyon barış ve sevginin sembolü olarak lanse ediliyor

İslamvamedya.com: Tüm dünyada spiritüel arayışların arttığını söylemişsiniz, bu değerlendirmeyi biraz daha genişletelim mi?

Adnan Bülent Baloğlu: Sömürü, salgın, yıkım ve ölümlerle dolu bir dünyada spiritüel arayışlar artmış durumdadır. Bu arada dikkat çeken husus, bazen aleni bazen gizli yapılan bir din karşıtı propagandanın kapitalizmin kanatları altında tam hız yol alıyor olmasıdır. Dinle ilgili her şey – fikir, inanç, ibadet, ritüel, sembol vb.- mitlerin ve mitolojilerin dünyasına, şiddet ve savaşın iklimine hasredilip aşağılanırken, yoga ve meditasyon, modernliğin seküler dünyasına barış ve sevginin sembolü olarak monte edilmektedir. Dinler güç, tahakküm ve baskının aracına indirgenirken, spiritüel akımların yoga ve meditasyon gibi araçları içsel enerji, bireysel gelişim ve özgürlüğün sembolleri olarak tanıtılmaktadır.

Meta, spiritüellikle bir avutma peşinde

İslamvamedya.com: Meta, bu nedenlerle mi özellikle Yoga'yı merkeze alıyor?

Adnan Bülent Baloğlu: Öncelikle, insanın ruhsal yanını körü körüne görmezlikten gelen bir dinsizliğin tutmadığını, bu konuda ateistlerin bile yumuşadığını söylememiz gerekir. Yeni Ateizmin öncülerinden olan Sam Harris'in dahi içinde dinin ve Tanrı'nın olmadığı bir ruhsallığa ılımlı baktığını ve kendisinin bununla uyumlu bir tür yoga ritüeli uyguladığını biliyoruz. Diğer taraftan, sivrisineğin kanadından dahi yağ çıkaran kapitalizmin spiritüelliğin pazarlanmasını da göz ardı etmesi düşünülemezdi. Bütün bunlar, kendi sınırları ile bir türlü tatmin ve huzur bulmayan modern insanı, Tanrı'nın düzeninden kurtararak makinenin düzenine teslim eden kapitalist zekânın, tatminsiz ve huzursuz ruhları bir nebze de olsa “avutma” işleminin bir parçası olarak görüyorum.

“Kapitalizm, Kâbe etrafında sanal hacı veya umreyi de kullanabilir mi? Bekleyip göreceğiz”

Hiper teknolojinin zaman ve mekân kavramlarını köklü bir biçimde dönüştürmesinin son merhalesi olarak bakarsak Metaverse olayına, burada kapitalizmin bir iddiasını daha sezmemiz gerekir. Esasen kapitalizm, dinlerin öte dünyaya ertelediği rüyayı bu dünyada gerçekleştirmenin

peşindedir. Bu rüyada fantezi ile gerçeklik birbirine giydirilmiştir. İnsanın tüm beklenti ve hül-yalarını bu dünyada gerçekleştirirmede kapitalizm elindeki makineye tüm yatırımını yaparken, makinenin sağladığı olağanüstü gelişmelerle de kendi varlığını daha da sağlamlaştırmakta, hızını daha da artırmaktadır. Onun için her türlü araç mubahtır. Yogayı da kullanabilir, yarın Kabe etrafında sanal haccı veya umreyi de. Bekleyip göreceğiz.

Ama bir şeyden emin olmamız gerekir. Bugün kapitalist sermayedarlar için makine kârı katla-manın en ideal aracıdır. Bir başka deyişle, kâr elde etme ihtimalleri içinde verimlilik yüzdesi en büyük alternatif konumundadır. Neticede, teknik ve teknoloji, sosyal refahı geliştirmek için değil, gücü ve kârı artırmak, milyar dolarları bulan serveti daha da büyütmek için kullanılmak-tadır ve kullanılmaya devam edecektir. İnternet ve sosyal medyaya hükmeden dev kapitalist sermayedarların teknik ve teknoloji üzerinden hamleleri devam edecektir.

Metaverse kapitalizmin yeni sahnesi...

İslamvemedya.com: Bir diğer sorumuz da İslam dünyasıyla ilgili. Bunu konuşmak için çok er-ken; ancak yine de değinmekte yarar görüyoruz. Metaverse'te sanal bir şekilde arazi, mekân, arsa, yer satın alınması diye bir uygulama var. Bir gün, Müslümanların "sanal bir ibadetha-nesi" olduğunu görebilir miyiz? İslam dünyasında sizce bir karşılığı olur mu, bir ibadet yeri almanın?

Adnan Bülent Baloğlu: Sanal âlemi çoktan beridir parselleyen ve hâkimiyetlerini tesis eden in-ternet devlerinin kıyasıya bir yarışın içinde olduklarını biliyoruz, ancak bu amansız yarışın ya-rınlarda önümüze daha ne gibi yeni gelişmeleri koyacağını bilmiyoruz. Facebook, şu anda Web 3.0 döneminde, sanal gerçekliği gerçek hayat tecrübeleriyle buluşturan yepyeni bir internet an-layışı başlatıyor. Çok farklı sanal uzayları bir araya getiren üç boyutlu bir çevrimiçi evrenin kavramsal karşılığı olan metaverse'in önümüzdeki yıllarda pek çok alanda devreye gireceği ve birçok şeyi değiştireceği kanaati giderek yaygın bir fikre dönüşmektedir. Gerçi metaverse kav-ramı yeni değil, yıllardır biliniyor.

Diğer taraftan kapitalizm de her gün yeni bir gelişmeyle kendisini zinde tutmaya devam edecek görünüyor. Kapitalist girişimcilik bir yandan tüketimin ürün yelpazesini alabildiğine genişletir ve çeşitlendirirken, bir yanda da tüketim alışkanlıklarını da köklü biçimde dönüştürüyor ve mevcutlara yenilerini ilave ediyor. Akla hayale gelmeyecek bir ürün yelpazesi çevrimiçi mar-ketlerde zaten mevcuttu. Müzikten moda ürünlerine, giyimden gıdaya, sanat ürünlerinden elekt-ronik mamullerine ve hatta bilginin kendisine kadar her şey zaten çevrimiçinde satılıyor ve alınıyordu.

Avatarlar, kimliğimizin bir parçası olabilir mi?

Diyelim ki, karlı, yağmurlu bir havada canınız alışverişe gitmek istemiyor. Böyle bir durumda, sizin kimliğinizi taşıyan avatarınız sizin yerinize sanal mağazanın içinde dolaşarak alışverişinizi yapacak. Avatarınızın ürün ve fiyat bilgilendirmesi eşliğinde tek tek ürünlerinizi seçip sepetinize atacak ve ardından da sanal kasada ödemenizi yapabileceksiniz. Belki yarım saat geçmeden çalan kapı zilinize birlikte satın aldığımız sanal ürünlerin gerçeği kapınızda sizi bekliyor olacak. Biz zaten sanal alışveriş yapıyorduk, ancak şimdi bir adım öteye gidiyor ve alışveriş avatarımızla mağazanın içinde sanal gezinti ile yapıyor olacağız. Metaverse ile bu alışverişler şimdi kimliğimizin bir parçası olmaya aday avatarlarımız vasıtasıyla olacak.

Metaverse’te kripto para...

Buraya kadar bir sorun görünmeyebilir. Peki, kripto para ile metaverse’te sanal arazi veya sanal emlak almak nasıl bir şey ve bu mümkün mü? Üzerinde gezinmeyeceğimiz, bir ürün eklemeyeceğimiz bir sanal tarlanın, üzerine bir ev veya bina dikmeyeceğimiz bir sanal arsanın, içinde oturmayacağımız bir sanal evin ticaretinin bize kazandıracığı ya da kaybettireceği şeylerin neler olabileceğine dair henüz kesin bir bilgi ve tecrübe sahibi değiliz. Bu işin fetva boyutu da benim alanım değil. Ancak bu işi tasarlayanların kazançlarını katlayacaklarına adım gibi eminim. Aslında olaya biraz daha yakından bakarsanız, kripto paraya yatırım yapmakla sanal arsa veya eve yatırım yapmak arasında pek bir fark yok. Fark şu ki, kripto parayı görmüyorsunuz, ama metaverse yardımıyla alacağınız tarla, arsa veya evin özelliklerini göreceksiniz. Ne var ki, gerçekte böyle bir tarla, arsa veya ev yok, hepsi sanal. Pandemide servetleri ikiye katlanan Elon Musk, Mark Zuckerberg, Bill Gates gibi milyarderlerin ağızlarından çıkacak tek bir söz bu piyasayı dalgalandırmaya hatta sıfırlamaya yetecek güçtedir. Şahsen ben böyle bir riski almazdım.

Katoliklerin Metaverse hakkında fikri...

Amerikalı siyasetçi Jim McDermott’un, “Mark Zuckerberg bizim hepimizin kendi yarattığı metaversinde yaşamamızı istiyor. Kusura bakmasın, biz Katolikler gerçek dünyayı istiyoruz, metaversi değil.” derken bizim adımıza da konuştuğunu düşünüyorum. Şirketini “soyut” anlamına da gelen “meta” şirket olarak yeniden markalaştığını söylediğinde, kendince, insanın gerçek hayatta yaptığı ve tecrübe ettiği şeyleri üç boyutlu sanal âlemde de yapabileceği ve tecrübe edebileceği müjdesini verdi. İbranicede “meta” kavramı “ölü” anlamına geliyor. Bu, “yok” anlamına da gelir. Kapitalist zekâ size olmayan bir şeyi pazarlıyor.

Metaverse, Stanislaw Lem'in 1964'te teknolojiye dair kaleme aldığı bir eserde adına "hayal-matik" dediği sanal gerçeklik makinesine çok benziyor. Bu makine, insan zihnini "taklit edilmiş dünyalar"a götürüyor. Kendinizi dağlara tırmanırken, uçurumlardan aşağı kanatlanarak uçarken, oksijen maskesi olmaksızın ayın yüzeyinde yürürken, kuzey kutbunu veya amazon ormanlarını gezerken bulabilirsiniz. Sanal gerçekliğin vardığı en yeni teknolojiyi temsil eden bu gelişme, insanın hayallerini gerçeğine en yakın şekilde gerçekleştirme hedefi güder. John Grey "Saman Köpekler" isimli eserinde bu teknolojik ürünün, gücünü hayallerin "tertemiz" gerçekliğinden aldığını söylerken, insanın gerek insan olmaktan gerekse günlük hayattan kaynaklanan sınırlardan "kaçış" arzusuna bir teselli olduğunu ima eder ki, bence de haklıdır.

Grey, bunu söylemiş olmakla birlikte, hiçbir teknolojinin insan arzularına denk gelen bir dünya yaratamayacağını da vurgular. Buna gerekçe olarak, saydam düşürmenin "tehlikeli" bir uğraş olduğunu ifade eder ve buna kalkışanların da akıl ve hayallerine gelmeyecek olaylarla yüz yüze gelmeye "hazırlıklı" olmaları uyarısını yapar.

Nihayetle, sanal dünyada arsa zengini olmayı hayal edenler, bir dakikada arsalarının uçurduğu gerçeğiyle yüzleşmek zorunda kalabilirler.

İslamvemedya.com: Hocam değerlendirmeniz ve verdiğiniz yeni bilgiler için teşekkür ederiz.

Adnan Bülent Baloğlu: Ben de teşekkür ediyorum.

Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Öğretim Üyesi